

9. A generációk közötti transzferek hatása a vagyonfelhalmozásra Magyarországon nemzetközi összehasonlításban

Medgyesi Márton

1. Bevezetés¹

A társadalmi mobilitással kapcsolatos korábbi szociológiai kutatások leggyakrabban a szülők iskolai végzettségének vagy foglalkozási pozíciójának öröklődését vizsgálták, és a vagyontranszferek (örökség és ajándékok) szerepét ritkán vették figyelembe mint az egyenlőtlenségek generációk közötti átörökítésének fontos mechanizmusát. Az elmúlt évtizedben azonban a társadalomtudományokban egyre nagyobb figyelmet fordítanak a vagyoneloszlásra (lásd pl. Piketty 2014; OECD 2018). A rugalmas munkaerőpiacok, a gyengülő jóléti államok és a gazdasági válságok idején egyre inkább felértékelődik a vagyon szerepe. Piketty (2014) és Chauvel *et al.* (2021) a nyugat-európai és észak-amerikai fejlett országok 'újravagyonosodását' mutatják be, ahol az elmúlt három évtizedben megduplázódott az aggregált vagyonnak a jövedelemhez viszonyított aránya. Ugyanakkor a háztartások vagyonára vonatkozó adatok hozzáférhetősége is javult az olyan összehasonlító adatállományok létrehozásával, mint a *Luxembourg Wealth Study (LWS)*, a *Household Finances and Consumption Survey (HFCS)* vagy a *Survey of Health Ageing and Retirement (SHARE)*. A háztartások vagyonára irányuló nagyobb figyelemmel párhuzamosan egyre többen vizsgálják a vagyontranszferek szerepét a háztartási vagyonfelhalmozásban és a társadalmi státusz átörökítésében. Ebben a tanulmányban a vagyontranszferek (örökségek és ajándékok) jelentőségét vizsgáljuk a vagyonfelhalmozásban Magyarországon, ahol a közelmúltban váltak elérhetővé a háztartások vagyonára vonatkozó adatok.

Az utóbbi évtized összehasonlító elemzései azt állapították meg, hogy Magyarországot alacsony társadalmi mobilitás jellemzi, és a fiatalok sikerességét az oktatásban vagy a munkaerőpiacon erősen befolyásolja a szülői háttér (OECD 2018). Az *OECD PISA-vizsgálata* például rámutatott, hogy Magyarország azon

¹A tanulmány az NKFI Hivatal által támogatott, K 135934. számon nyilvántartott, *Patrimoniális tendenciák és társadalmi bezárulás: hogy gátolja a társadalmi mobilitást a ragadós pádló és a ragadós plajfon jelensége?* című kutatás keretében készült.

OECD-országok közé tartozik, ahol a szülők társadalmi-gazdasági státuszának a legerősebb hatása van a gyermekek teszteredményeire (OECD 2019). Más tanulmányok azt állapították meg, hogy Magyarországon viszonylag erős a szülők és gyermekeik jövedelme közötti korreláció. Bár ez nagyrészt az iskolai végzettség erős generációk közötti korrelációjával függ össze, egyértelmű, hogy a szülői háttér meghatározó hatása a munkaerőpiacra is kiterjed (OECD 2018).

Tóth és Szelényi (2019) a témában végzett kutatásai azt állapították meg, hogy az alacsony szintű társadalmi mobilitás nemcsak az eloszlás alján, hanem még inkább annak tetején jellemző (‘ragadós plafon’ jelensége). A szerzők érvelése szerint az elmúlt évtizedekben a magyar társadalmat fokozódó bezárkózás jellemezte, amely több mechanizmuson keresztül érvényesült. Először is, az oktatási rendszer továbbra is szelektív, ahol a szülői háttér erősen meghatározza az iskolai sikerességet, és a felsőoktatási expanzió leállításával is szűkültek a mobilitási lehetőségek. Emellett 2010 után a jobboldali kormányzatok bizonyos ágazatokban, (pl. a kereskedelemben, a bankszektorban és a médiában) korlátozták a piaci versenyt és zártak le előrejutási lehetőségeket (Mihályi–Szelényi 2019). Tanulmányunk tehát a növekvő társadalmi bezárkózás kontextusában vizsgálja a vagontranszferek szerepét a magyarországi vagyonfelhalmozásban.

2. A háztartások vagyonának meghatározó tényezői

A vagyon és a vagyoni egyenlőtlenségek fontosságát egyre inkább elismerik, mind a közgazdaságtani (lásd pl. Cowell–Van Kerm 2015), mind a szociológiai kutatásokban (lásd pl. Killewald *et al.* 2017). A vagyonfelhalmozás két fő forrása a folyó jövedelmekből származó megtakarítások és a vagontranszferek. A jövedelmekből való megtakarítási hajlandóságot magyarázó elméletek többféle megtakarítási motívumot írnak le (lásd Browning–Lusardi 1996). Az életciklus-elmélet (Modigliani 1985) azt feltételezi, hogy a háztartások a teljes életútjukat figyelembe véve igyekeznek „kiegyenlíteni” a jövedelemingadozásokat, és ezért aktív éveik alatt megtakarítanak nyugdíjas korukra. Az „elővigyázatossági” motívumról akkor beszélhetünk, amikor a háztartások azért takarékoskodnak, hogy felkészüljenek előre nem látható eseményekre és jövedelmük esetleges jövőbeli csökkenésére (pl. betegség, munkanélkülivé válás esetén). Ezen elmélet szerint a megtakarítások döntően a kockázattal szembeni preferenciákhoz kapcsolódnak: a kockázatkerülőbb emberek több vagyont halmoznak fel. A megtakarításokat motiválhatja az ingatlan vagy más tartós javak vásárlásához szükséges önrész felhalmozása is (előlegfizetési motiváció), vagy a vállalkozás indításához szükséges tőke biztosítása (vállalkozási motiváció).

A vagontranszferek különböző formákat ölthetnek, mint például az ingatlanvásárláshoz nyújtott pénzbeli segítség (lásd pl. Engelhardt–Mayer 1998; Mulder–Smits 1999) vagy a felsőfokú oktatás finanszírozása (Henretta 2012),

valamint a szülő vagy más rokon halálakor kapott örökség. Az ajándékokat és az örökséget meghatározó tényezők közé tartozik a szülők és más potenciális ajándékozók (pl. nagyszülők) életkora, jövedelmi és vagyoni szintje, valamint az örökségben részesülő testvérek száma. Az örökség vagy ajándék értéke az átadás időzítésétől is függ: a korábban kapott ajándék értékesebb lehet, mivel így több idő áll rendelkezésre a vagyon felhalmozására, és szükségtelenné teheti a háztartás számára a hitelfelvételt. Természetesen a vagyon kumulatív jellegéből adódóan, egy adott időpontban a vagyon értéke a múltbeli megtakarítások és kapott transzferek felértékelődését is tükrözi, ami függ attól, hogy a háztartások milyen eszközökbe fektettek és attól is, hogy az egyes eszközökre milyen hozamráta és adóterhek voltak jellemzők. A vagyonnak ez a kumulatív jellege jelentős nehézséget okoz a társadalmi háttér vagyona gyakorolt oksági hatásainak vizsgálatában (Killewald *et al.* 2017).

A legfrissebb szakirodalom a háztartások vagyona vonatkozó surveyadatokat használja fel a vagyontranszferek háztartási vagyona gyakorolt hatásának vizsgálatára. Semyonov és Lewin-Epstein (2013) azt találta (az 50 év feletti népességre vonatkozóan), hogy a háztartások jövedelme és a kapott vagyontranszferek mind a 16 vizsgált fejlett országban szignifikáns pozitív hatást gyakorolnak a nettó vagyona. Nem találtak azonban szisztematikus kapcsolatot a vagyontranszferek hatása és egyes országszintű jellemzők (GDP, szociális kiadások, örökösödési adó) között. Fessler és Schürz (2018) ezzel szemben azt állapítja meg, hogy a vagyontranszferek hatása általában alacsonyabb a bőkezűbb jóléti kiadásokkal rendelkező országokban. Más közelmúltbeli cikkek a vagyontranszferek hatását elemezték az eloszlás különböző részein. Korom (2018) a HFCS felvétel 1. hullámának adatait felhasználva arra a következtetésre jut, hogy a vagyontranszferek az eloszlás közepén járulnak hozzá leginkább a vagyon állományához, és kevésbé az eloszlás alsó és felső szélén. Morelli és szerzőtársai (2021) azt állítják, hogy az alacsony jövedelműek kevésbé részesülnek vagyontranszferből, és bár az magasabb vagyonhoz vezet az alacsony jövedelműek körében is, a hatás általában kisebb, mint a teljes népességben.

3. A vagyontranszferek szerepe magyarországi viszonylatban: kutatási kérdések

A kérdőíves kutatások eredményei általában azt mutatják, hogy a posztszocialista országok között a vagyoni egyenlőtlenségek alacsonyabbak, mint Nyugat-Európában. Ugyanakkor köztudott, hogy a kérdőíves vizsgálatok jellemzően alulbecslik a leggazdagabbak vagyonát, ezért történtek kísérletek arra, hogy a surveyadatokat a nemzeti üzleti magazinok által közzétett vagyonosodási listákból származó becslésekkel korrigálják. Ezzel a módszerrel Brzeziński és munkatársai azt találták, hogy a posztszocialista országok vagyoni egyenlőtlen-

sege mára már felzárkózott Nyugat-Európához. (Brzeziński *et al.* 2020) Ennek lehetséges oka az, hogy a szocialista időszakra jellemző alacsony vagyoni egyenlőtlenségek után valamennyi posztszocialista ország privatizáción ment keresztül, és az állam jelentős mértékben kivonult újraelosztó szerepéből az átmenet folyamatában. Ráadásul ezekben az országokban a vagyonadók vagy nagyon alacsonyak, vagy egyáltalán nem léteznek.

Magyarország esetében a lakosság nagy része számára a fő vagyontárgy a háztartás lakóingatlana (Boldizsár *et al.* 2016; Kolosi–Fábián 2016; MNB 2019). A lakóingatlanjukban tulajdonosként élők aránya jelentősen nőtt a rendszerváltás után, amikor az állami tulajdonú lakások bérlői alacsony áron juthattak bérlakásaikhoz. A tulajdonosok aránya az átmenet évei óta 90% fölött van Magyarországon. Ezért a vagyontranszferek szerepe a lakásszerzésben jelentős, elsősorban a társadalom alsó és középső szegmensei számára.

A magyarországi adatokon végzett kutatások többször kimutatták az ajándékok és örökségek jelentőségét a lakásvásárlásban, különösen a fiatalok esetében. Az 1995 utáni években lakást vásárló/építő háztartások által felhasznált források közül a legfontosabbak a saját megtakarítások és az előző lakás eladásából befolyt összeg voltak (a teljes összeg közel 2/3-a), a családi támogatások és a hitelek a felhasznált források 12-13%-át tették ki (Farkas *et al.* 2005). A családi támogatások szerepe a lakásvásárló fiatalok körében lényegesen nagyobbak bizonyult, mint a többi korcsoportban, és a támogatások aránya az alacsonyabb jövedelműek esetén is magasabb volt az átlagosnál.

Bár a 2000-es évek során jelentősen nőtt a lakáshitel törlesztő háztartások aránya (lásd pl. Tóth–Medgyesi 2010) a szülői támogatás szerepe továbbra is jelentősnek bizonyult. Egy korábbi tanulmányban kimutattuk, hogy a szülői pénzügyi támogatásban részesülő gyerekek korábban tudják megvenni/felépíteni első lakásukat, és a pénzügyi támogatás az első megvásárolt/épített lakás értékét is növeli (Medgyesi 2007). Kovács (2021) úgy találja, hogy a szülők gyakrabban nyújtanak olyan időszakokban támogatást (beleértve az szülőkhöz való hazaköltözést is), amikor a hitelek nagyobb szerepet játszanak a lakáshoz jutás finanszírozásában, és kevésbé a jelzáloghitelek korlátozott elérhetőségével jellemezhető időszakokban, amikor a fiatal felnőttek nagyobb arányban élnek bérlakásban. A *KSH Lakásvizonyok* adatfelvétele alapján Székely ugyanakkor megállapítja, hogy a családi transzferek szerepe nőtt a gazdasági válság után, amikor a jelzáloghitelek igénybevételenek lehetőségei beszűkültek. Összességében a 2005–2015 közötti időszakban a lakásvásárlók 30%-a családi transzfereket is használt a lakásvásárlás finanszírozására (Székely 2018).

Bár a középosztálybeli háztartások körében a lakás a legfontosabb vagyontárgy, a vagyoneeloszlás csúcán lévő háztartások általában többféle vagyontárgyval (pl. vállalkozások, pénzügyi megtakarítás) rendelkeznek (Boldizsár *et al.* 2016). A piacgazdasági átmenet utáni elitképződéssel kapcsolatos kutatások

kimutatták, hogy a posztkommunista Magyarország új elitje nem volt homogén társadalmi csoport, megtalálhatók voltak közöttük a szocialista vállalatok korábbi vezetői, sikeres vállalkozók, multinacionális vállalatok felső vezetői, sikeres értelmiségiek és művészek is (lásd Kolosi–Sági 1996; Laki–Szalai 2004, 2013; Kolosi–Szelényi 2010). E szerzők szerint a vagyon generációk közötti átörökítése nem volt tipikus útja a vagyoneeloszlás csúcsára kerülésnek az átmenet követő első évtizedekben.

Tanulmányom fő kutatási kérdése, hogy mennyire erős az anyagi transzferek (öröklés, ajándékozás) szerepe a vagyongyarapodásban Magyarországon közel három évtizeddel a rendszerváltás után? Pontosabban azt vizsgálom, hogy a kapott vagyontranszferek mennyire növelik a háztartások vagyoneeloszlásának felső kvintilisébe való bekerülés esélyét. Azt is vizsgálom, hogy Magyarországon a családi vagyontranszferek jelentősége hogyan viszonyul a más európai országokban megfigyelt mintákhoz.

4. Adatok, mérés és módszerek

Az elemzés az Európai Központi Bank (European Central Bank, ECB) által koordinált *Household Finances and Consumption Survey* adatait használja, amelynek célja a háztartások vagyonának és jövedelmének felmérése az euró-övezetben és néhány további országban (ECB 2020). A felmérés 3. hullámának adatait használjuk Magyarországra és olyan európai országokra vonatkozóan, amelyeket úgy választottunk ki, hogy Európa főbb régióit reprezentálják. Nyugat-Európát Ausztria, Németország és Franciaország képviseli, Portugália és Görögország a dél-európai országokat reprezentálja, Írországot angolszász országgént, Finnországot észak-európai, míg Lengyelországot kelet-európai országgént vontuk be az elemzésbe. A felmérés éve a legtöbb ország esetében 2017, kivéve Írországot és Görögországot, ahol 2018 volt.

Az elemzés függő változója a vagyoneeloszlás felső kvintilisébe tartozás az adott országban. Vagyon alatt a háztartások nettó vagyonát értjük, amely magában foglalja a reáleszközök (fő lakóhely, egyéb ingatlanok, vállalkozások, járművek és egyéb értéktárgyak) és a pénzügyi eszközök (folyószámlák, takarékbetétek, értékpapírok) értékét a háztartás adósságainak a levonása után. A tanulmányban az elemzés egysége a háztartás, de a háztartások vagyonának számításakor a háztartás létszámát nem vettem figyelembe.²

²A jövedelemegyenlőtlenséget vizsgáló tanulmányokban az elemzési egység általában az egyén, és az egyéni jövedelmét a háztartási jövedelemből egy ekvivalencia-skála segítségével számítják, amely megmutatja, hogy egy adott szerkezetű háztartás hány fogyasztási egységnek felel meg. A vagyoni egyenlőtlenséget vizsgáló tanulmányok esetében a kérdés ellentmondásosabb. Ha a vagyont a folyó fogyasztás finanszírozásának potenciális forrásaként tekintjük, akkor az ekvivalencia-skála használata indokolt lehet. Ha azonban a vagyon

Az elemzés fő magyarázó változója a múltban kapott vagyontranszfer. A tanulmány kérdőíve két kérdést tartalmaz a kapott örökségekre és ajándékokra vonatkozóan. Azon háztartások esetében, amelyek lakóingatlanjuk tulajdonosai, a felmérés megkérdezte, hogy milyen forrásokat használtak fel az ingatlan megszerzésekor³, és itt a válaszadók megjelölhették, ha örökségként vagy ajándékként kapták az ingatlant (vagy annak egy részét). Egy másik kérdés a háztartásokat az egyéb kapott vagyontranszferokról kérdezte, ahol minden háztartás legfeljebb három ilyet nevezhetett meg.⁴ E két kérdésre adott válaszok alapján azonosíthatjuk azokat a háztartásokat, amelyek a múltban örökséget vagy ajándékot kaptak.

Mivel az elemzés a vagyontranszferok hatására fókuszál, kontrollálni próbáljuk a vagyon azon részének meghatározóit, amit nem transzferként kaptak a háztartások, hanem jövedelmeikből takarítottak meg. A megtakarítások nagysága függ a háztartás tagjainak jövedelmétől és a háztartás fogyasztási igényeitől.⁵ A megtakarítások meghatározó tényezői közé tartoznak tehát a háztartás jövedelmével és fogyasztási igényeivel (pl. háztartásszerkezet) összefüggő tényezők. Ezért kontrollváltozóként a háztartásfő demográfiai jellemzőit használjuk (nem és a korcsoport). A háztartás szerkezetének leírására a 13 év alatti gyermekek számát vontuk be az elemzésbe. A társadalmi státuszváltozók közül a háztartásfő és a házastárs iskolai végzettsége, a háztartásfő foglalkoztatási státusza, valamint a háztartás ekvivalens jövedelme (annak logaritmus) szerepel a modellben.

A függő és magyarázó változók közötti statisztikai kapcsolat leírására lineáris regressziós modellt alkalmaztunk bináris függő változóval.⁶ A HFCS-adatokban a válaszadás elmaradását többszörös imputálással korrigálták. Becsléseink az összes imputált adat surveysúlyokkal és replikációs súlyokkal történő felhasználásán alapulnak (EKB 2020).

a jövőbeli fogyasztás finanszírozásának (pl. a nyugdíjas évek alatt) vagy státusz és hatalom forrásként tekintjük, akkor az ekvivalencia-skála használata mellett szóló érvek gyengék (lásd Cowell–Van Kerm 2015).

³ Ez a kérdés a következőképpen hangzott: „Hogyan szerezte meg Ön / háztartása a (saját tulajdonában / háztartása tulajdonában lévő) lakóhely (részét): megvásárolta, saját maga építette, örökölte vagy ajándékba kapta?”

⁴ A kérdés így hangzott: „A háztartás fő lakóhelyén kívül kapott-e Ön / kapott-e a háztartás bármely tagja valaha örökséget vagy jelentős ajándékot, beleértve pénzt vagy bármilyen más vagyontárgyat (olyasvalakitől, aki nem tagja a jelenlegi háztartásának)?”

⁵ A megtakarítások ezek mellett függnek a preferenciáktól, attitűdöktől is. A türelmesebb fogyasztók hajlandóak lemondani a jelenlegi fogyasztásról, hogy biztosítsák a jövőbeli fogyasztásra szánt forrásokat. Ezt a tényezőt azonban elemzésünkben erre vonatkozó adatok hiányában nem tudjuk figyelembe venni.

⁶ Amennyiben a kimeneti (függő) változó átlaga 0,20 és 0,80 közé esik, a lineáris és a logisztikus modell nagyjából egyformán jól illeszkedik, a lineáris modell eredményei viszont könnyebben értelmezhetők (Hellevik 2007).

5. Eredmények

5.1. Vagyoneeloszlás és transzferek: leíró eredmények

Az 1. táblázat az elemzéshez kiválasztott országok vagyoneeloszlásának átlagait és kvintiliseit mutatja. A vagyoni egyenlőtlenség mutatójaként a táblázat a kvintilis-arányt (P80/P20 arányt) is mutatja. A legnagyobb vagyoni egyenlőtlenséggel rendelkező ország Németország, ahol a P80/P20 arány 113. Finnországban ez az arány 79, míg Ausztriában, Franciaországban és Írországból 40 körül van. A vagyoni egyenlőtlenség alacsonyabb a dél-európai országokban, Portugáliában és Görögországban, ahol a mutató értéke 17, illetve 19. A legalacsonyabb értékek a kelet-európai országokban, Lengyelországban és Magyarországon figyelhetők meg, ahol a P80/P20 mutató értéke 10 alatt van.

1. táblázat. *A vagyoneeloszlás, átlaga, alsó és felső kvintilisei (euró) és a kvintilis-arány a kiválasztott EU-országokban, 2017*

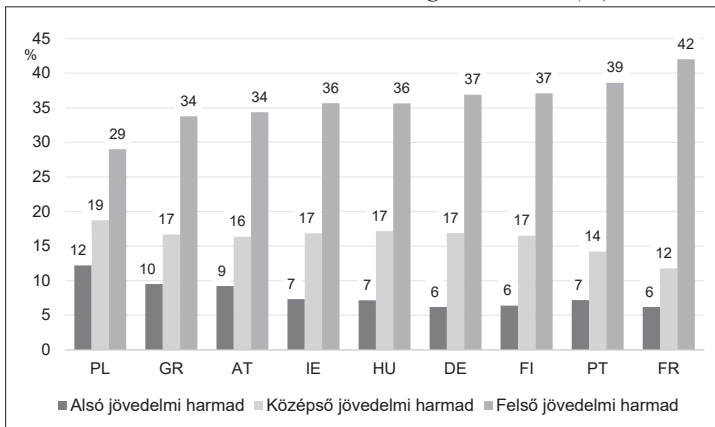
Országok	Átlag	Alsó kvintilis (P20)	Felső kvintilis (P80)	Kvintilis-arány (P80/P20)
Ausztria	250273	8436	325888	39
Finnország	206589	3996	314814	79
Franciaország	241979	9112	349391	38
Görögország	93915	7758	145421	19
Írország	365478	11309	500972	44
Lengyelország	95538	17275	133507	8
Magyarország	73010	9731	88450	9
Németország	232811	2962	334574	113
Portugália	162275	11112	194348	17

Forrás: Saját számítás a HFCS 3. hullámának adatai alapján.

A háztartások vagyonának egyik forrása a háztartások jövedelméből származó megtakarítás, ezért a vagyoneeloszlás felső kvintilisébe tartozás erősen függ a háztartások jövedelmi helyzetétől. Amint az 1. ábra mutatja, a háztartások vagyona minden vizsgált országban összefügg a háztartások jövedelmével. A jövedelem szerint legnagyobb különbség a legfelső vagyoni kvintilisbe tartozók százalékos arányában Franciaországban figyelhető meg, ahol a legmagasabb jövedelmi harmad 43%-a tartozik a társadalom legvagyonosabb ötödéhez, szemben a legalacsonyabb jövedelmi harmadba tartozó háztartások mindössze 6%-ával. Az országok rangsorának másik végén, Lengyelországban sokkal kisebbek a jövedelmi csoportok közötti különbségek. A legmagasabb jövedelmi harmadba tartozó háztartások 29%-a tartozik a vagyoneeloszlás felső kvintiliséhez, míg ugyanez a legalacsonyabb jövedelmi harmadba tartozó háztartások 12%-ára igaz. Magyarország a jövedelmi csoportok közötti különbség

alapján az országok között középső helyen van, a felső jövedelmi harmadban 29 százalékponttal magasabb a legvagyonosabb ötödbe tartozók aránya, mint az alsó jövedelmi harmadban.

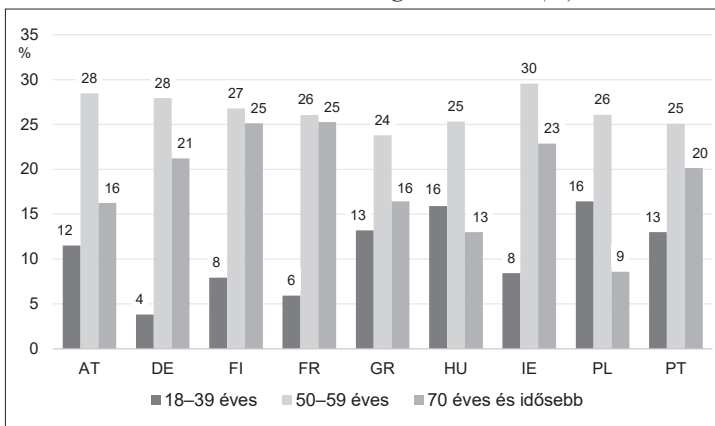
1. ábra. A felső vagyoni kvintilisbe tartozók aránya jövedelmi csoportok szerint a kiválasztott EU-országokban, 2017 (%)

Forrás: Saját számítás a HFCS 3. hullámának adatai alapján.

Megjegyzés: Országnevek rövidítése: AT: Ausztria, DE: Németország, FI: Finnország, FR: Franciaország, GR: Görögország, HU: Magyarország, IE: Írország, PL: Lengyelország, PT: Portugália.

2. ábra. A felső vagyoni kvintilisbe tartozók aránya korcsoportonként a kiválasztott EU-országokban, 2017 (%)

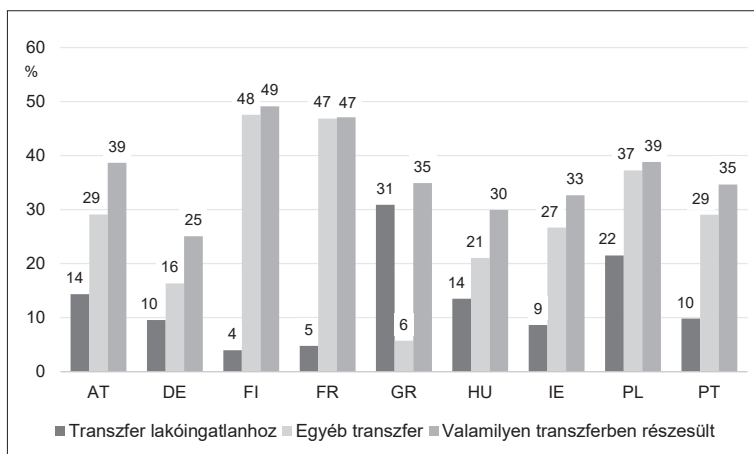
Forrás: Saját számítás a HFCS 3. hullámának adatai alapján.

Megjegyzés: Országnevek rövidítéseit lásd az 1. ábrához tartozó Megjegyzésben.

A megtakarítások életciklus-elméletének előrejelzése szerint a vagyon szintén erősen függ az életkortól. Amint a 2. ábra mutatja, a legtöbb országban a felső vagyoni kvintilisbe tartozók aránya a nyugdíjba vonulásig az életkor előrehaladtával növekszik, majd a megtakarítások életciklus-elméletének előrejelzését követve csökken. Ez alól Lengyelország és Magyarország képez kivételt, ahol a kohorszhatások miatt a 40–49 évesek között a legmagasabb a felső vagyoni kvintilisbe tartozó háztartások aránya.

A saját jövedelmekből származó megtakarítások mellett a vagyontranszferek is a háztartások vagyonának potenciális forrását jelentik. Magyarországon a háztartások 30%-a részesült korábban vagyontranszferben (lásd 3. ábra), ami a második legalacsonyabb érték Németország után, ahol csak a háztartások 25%-a részesült vagyontranszferben. Írországban, Lengyelországban és Portugáliában a transzferben részesülők aránya egyharmad körüli, míg Ausztriában és Lengyelországban valamivel magasabb (39%). A legmagasabb a vagyontranszferben részesülők aránya Finnországban és Franciaországban, ahol a háztartások közel fele kapott korábban örökséget vagy ajándékot.

3. ábra. A múltban vagyontranszferben részesült háztartások aránya a kiválasztott EU-országokban, 2017 (%)

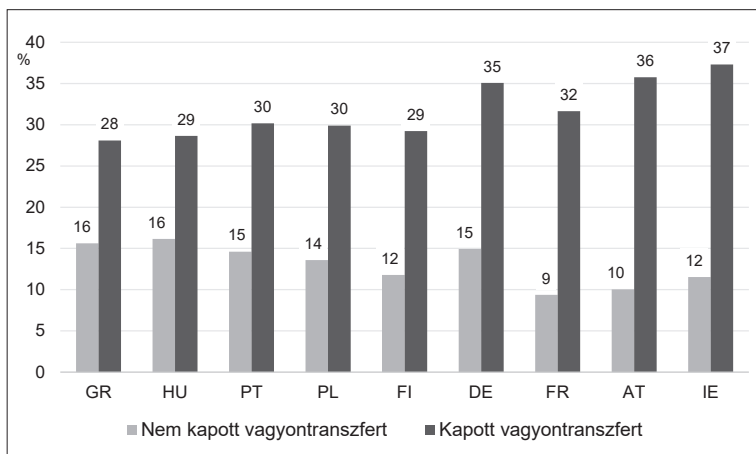
Forrás: Saját számítás a HFCS 3. hullámának adatai alapján.

Megjegyzés: Országnevek rövidítéseit lásd az 1. ábrához tartozó Megjegyzésben.

Az országok a kapott vagyontranszfer formájában is különböznek egymástól. Görögországban például a háztartások 31%-a kapott vagyontranszfert a háztartás fő lakóhelyének megvásárlására, míg csak 6%-uk kapott más típusú transzfert. Más országokban a háztartás fő lakóhelyének megszerzésére kapott transzferben részesülők aránya kisebb, mint az egyéb vagyontranszferben részesülőké. A szélsőséges esetek Franciaország és Finnország, ahol a háztartásoknak csak 4-5%-a részesült transzferben a háztartás fő lakóhelyének megszerzéséhez, de a háztartások közel fele részesült más típusú vagyontranszferben. Lengyelország különleges esetet képvisel abban az értelemben, hogy a háztartások 20%-a mindkét típusú transzferben részesült, ami a legmagasabbnak számít a vizsgált országok között.

Összességében a vagyontranszferben részesülők körében a felső vagyoni kvintilisbe tartozók aránya lényegesen magasabb (lásd 4. ábra). A legnagyobb különbség Írországban és Ausztriában figyelhető meg, ahol a felső vagyoni kvintilisbe tartozók aránya 26 százalékponttal magasabb a transzferben részesülő háztartások körében. A különbség Németország és Franciaország esetében is meglehetősen nagy, több mint 20 százalékpont. A legkisebb különbség Görögország és Magyarország esetében figyelhető meg, ahol a felső vagyoni kvintilisbe tartozók aránya 12 százalékponttal magasabb a vagyontranszferben részesülők körében, mint a nem részesülőkénél.

4. ábra. A felső vagyoni kvintilisbe tartozók aránya a transzferben részesülő és nem részesülő háztartásokban a kiválasztott EU-országokban, 2017 (%)

Forrás: Saját számítás a HFCS 3. hullámának adatai alapján.

Megjegyzés: Országnevek rövidítéseit lásd az 1. ábrához tartozó Megjegyzésben.

5.2. A többváltozós elemzés eredményei

Ahhoz, hogy pontosabb képet kapjunk a vagyontranszferek hatásáról, más változók hatását kontrollálnunk kell. Amint azt korábban már kifejtettük, a vagyon részben a saját jövedelmekből származó megtakarítások eredménye. A magasabb jövedelműek várhatóan nagyobb megtakarításból származó vagyonnal rendelkeznek, és a társadalmi státusz generációk közötti átörökítése miatt várhatóan nagyobb valószínűséggel részesülnek vagyontranszferben is. A háztartásszerkezetet a fogyasztási igények közötti különbségek figyelembevétele érdekében kontrolláljuk. Mivel a vagyon és a kapott vagyontranszfer az életkortól is függ, az életkor szintén fontos kontrollváltozó. Annak érdekében, hogy figyelembe vegyük ezeket a transzferben részesülőök és nem részesülőök közötti különbségeket, a regressziós modellben kontrolláljuk ezeket a változókat.

A modell eredményei szerint (2. táblázat) a múltban kapott vagyontranszfer 7 százalékponttal növeli a felső vagyoni kvintilisbe tartozás valószínűségét Magyarországon, kontrollálva a többi változóra. A kontrollváltozók a várt hatást fejtik ki. A felső vagyoni kvintilisbe tartozás valószínűsége magasabb a férfiak körében, növekszik az életkorral, a háztartásfő⁷ és a házasárs iskolai végzettségével, valamint a háztartás jövedelmével. A felső kvintilisbe tartozás valószínűsége magasabbnak bizonyul az önfoglalkoztatók körében a nem dolgozókhöz képest. Az eredmények nagyon hasonlóak, ha a modell függő változójának a felső vagyoni kvintilisbe tartozást korcsoportonként külön definiáljuk.

A vagyontranszfer hatása az elemzésben figyelembe vett országok közül Magyarországon a legalacsonyabb (lásd 5. ábra). A transzferek hatása valamivel magasabb Finnországban (9 pont), Lengyelországban és Görögországban (10 pont), míg Portugáliában és Franciaországban a vagyonátutalás 11 százalékponttal növeli a felső vagyoni kvintilisbe tartozás valószínűségét. Három országban a magyarországihoz képest lényegesen nagyobb a hatás: Ausztriában, ahol a vagyontranszfer 21 ponttal növeli a felső vagyoni ötödbe tartozás valószínűségét, Írországon, ahol a hatás 18 pont, és Németországban, ahol a vagyontranszfer hatása 14 százalékpont.

Azt is megvizsgáltuk, hogy a vagyontranszferek hatása korcsoportonként és jövedelmi csoportonként eltérő-e. Ebben a társadalmi csoportok szerinti regresszioelemzésben a függő változónak a felső vagyoni harmadhoz való tartozást tekintjük, hogy minden társadalmi csoport esetében nagyobb legyen a kiindulási valószínűség.

⁷A háztartásfő kiválasztásánál az alábbi ismérveket vettük figyelembe, a megadott sorrendben: eltartott gyermekekkel rendelkező házasságban/élettársi kapcsolatban élő egyik partner; eltartott gyermekek nélküli házasságban/élettársi kapcsolatban élő egyik partner; eltartott gyermekekkel rendelkező egyedülálló szülő; a legmagasabb jövedelemmel rendelkező személy; a legidősebb személy (ECB 2020).

2. táblázat. *A felső vagyoni kvintilisbe tartozás lineáris valószínűségi modelljei, Magyarország, 2017*

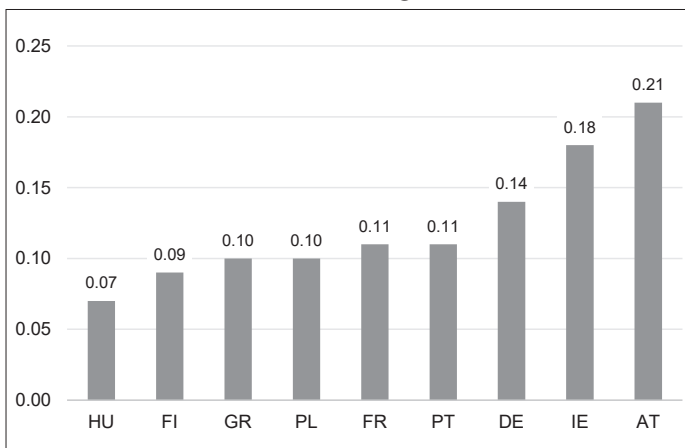
Kontrollváltozók	1. modell		2. modell	
	Függő változó: A legfelső vagyoni kvintilisbe tartozás összességében		Függő változó: Korcsoportonként a legfelső vagyoni kvintilisbe tartozás	
<i>Háztartásfő neme nő</i>	-0,04**	(3,13)	-0,04***	(3,43)
<i>Háztartásfő korcsoportja</i>				
18–39 éves (ref.)	0,00		0,00	
40–49 éves	0,08***	(4,23)	-0,01	(0,31)
50–59 éves	0,12***	(6,22)	0,03	(1,71)
60–69 éves	0,13***	(5,56)	0,07**	(3,28)
70 éves vagy idősebb	0,12***	(4,91)	0,14***	(6,12)
<i>Háztartásfő iskolai végzettsége</i>				
Legfeljebb általános iskola (ref.)	0,00		0,00	
Alsó középfok	-0,04	(1,60)	-0,01	(0,38)
Felső középfok	0,01	(0,32)	0,06	(1,84)
Felsőoktatás	0,23***	(7,15)	0,27***	(7,95)
<i>A házastárs iskolázottsága</i>				
Nincs házastárs (ref.)	0,00		0,00	
Legfeljebb általános iskola	-0,05*	(2,03)	-0,07*	(2,41)
Alsó középfok	-0,03	(1,56)	-0,03	(1,68)
Felső középfok	0,05***	(3,52)	0,03*	(2,06)
Felsőoktatás	0,22***	(8,68)	0,20***	(7,65)
<i>A háztartásban élő 0–13 éves gyerekek száma</i>				
<i>Háztartásfő fogl. státusza</i>				
Nem dolgozik (ref.)	0,00		0,00	
Alkalmazott	-0,01	(0,59)	-0,02	(1,23)
Önálló vállalkozó	0,22***	(6,59)	0,21***	(6,04)
<i>Háztartási jövedelem</i>				
<i>Vagyontranszferben részesült</i>				
Konstans	-0,57***	(6,66)	-0,56***	(5,53)
N	5809		5809	

Forrás: Saját számítás a HFCS 3. hullámának adatai alapján.

Megjegyzés: Zárójelben az együtthatóhoz tartozó *t*-értékek szerepelnek.

Szignifikancia szint: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

5. ábra. A vagyontranszferek regressziós együtthatói a kiválasztott EU-országokban, 2017

Forrás: Saját számítás a HFCS 3. hullámának adatai alapján.

Megjegyzés: A becslések a 2. táblázatban szereplő modellhez hasonló regressziós modellek alapján készültek, amelyben a függő változó az egyes országok legfelső vagyoni kvintiliséhez való tartozás. A számok a vagyontranszfer hatásaként a felső vagyoni kvintilishez tartozás valószínűségében bekövetkező százalékpontos változásoként értelmezhetők. Országnevek rövidítéseit lásd az 1. ábrához tartozó *Megjegyzésben*.

A korcsoportok szerinti eredményekből látható (lásd 3. táblázat), hogy az országok többségében a kapott vagyontranszferek hatása kisebb az idősek (60 év feletiek) körében, mint a fiatalabb korcsoportoknál. Ez a minta Portugália és Görögország esetében látható a legvilágosabban, de Ausztria, Magyarország és Franciaország is ehhez hasonló különbségeket mutat korcsoportonként. Írországon és Lengyelországon csak a legidősebb korcsoportban kisebb a vagyontranszferek hatása a fiatalabb korcsoportokhoz képest, míg Finnországon és Németországon nincs egyértelmű életkori mintázat a vagyontranszferek hatását tekintve. Görögországon és Portugálián a vagyontranszfer hatása egyértelműen csökken az életkorral, és a hatás a legfiatalabb korcsoportban a legerősebb. A többi ország esetében az aktív korúak (18 és 60 év közöttiek) körében nem mutatható ki egyértelmű életkori mintázat.

A 6. ábra a hasonló elemzés eredményeit mutatja a jövedelmi harmadok szerint. A legtöbb országban a vagyontranszferek hatása a jövedelemmel együtt nő. A legnagyobb különbség a felső és alsó harmadok között a vagyontranszferek hatását tekintve Írországon és Görögországon figyelhető meg, de Portugálián és Magyarországon is nagy a különbség a jövedelmi harmadok között.

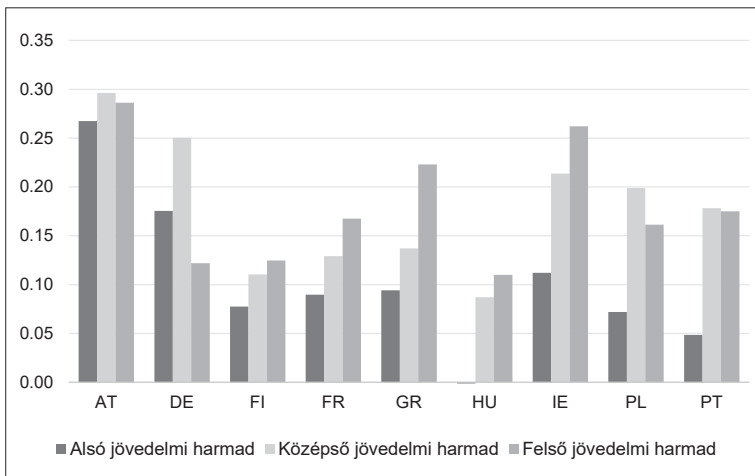
3. táblázat. *A vagyontranszferek regressziós együtthatói a felső vagyoni harmadhoz tartozás valószínűségére a különböző korcsoportokban, a kiválasztott EU-országokban, 2017*

Országok	Háztartásfő korcsoportja				
	18–39 éves	40–49 éves	50–59 éves	60–69 éves	70 éves vagy idősebb
Ausztria	0,361	0,331	0,347	0,222	0,177
Németország	0,147	0,231	0,169	0,251	0,148
Finnország	0,121	0,078	0,136	0,105	0,121
Franciaország	0,126	0,154	0,156	0,110	0,128
Görögország	0,277	0,228	0,174	0,057	0,036
Magyarország	0,071	0,096	0,069	0,039	0,043
Írország	0,200	0,219	0,284	0,193	0,109
Lengyelország	0,136	0,153	0,175	0,147	0,079
Portugália	0,238	0,200	0,134	0,078	0,107

Forrás: Saját számítás a HFCS 3. hullámának adatai alapján.

Megjegyzés: A 2. táblázathoz hasonló regressziós modellek alapján kapott becslések az egyes országok felső vagyoni terciliséhez való tartozásra vonatkozóan minden egyes korcsoportban. A számok a vagyontranszfer hatásaként a felső vagyoni tercilishez tartozás valószínűségében bekövetkező százalékpontos változásaként értelmezhetők.

6. ábra. *A vagyontranszferek regressziós együtthatói a felső vagyoni harmadhoz tartozás valószínűségére a különböző jövedelmi csoportokban a kiválasztott EU-országokban, 2017*

Forrás: Saját számítás a HFCS 3. hullámának adatai alapján.

Megjegyzés: Lásd 3. táblázat. Országnevek rövidítéseit lásd az 1. ábrához tartozó Megjegyzésben.

Érdekes módon az alacsony jövedelműek között Magyarországon a vagyontranszfereknek nincs jelentős hatása a felső vagyoni harmadhoz tartozásra. Németországban és Lengyelországban a mintázat nem lineáris: a vagyontranszferek hatása a közepes jövedelműek körében a legnagyobb. Ausztriában úgy tűnik, hogy a vagyontranszferek hatása nincs szoros összefüggésben a háztartások jövedelmi szintjével.

6. Összefoglalás

Ebben a tanulmányban az anyagi transzferek (öröklés, ajándékozás) szerepét elemeztük a magyarországi vagyongyarapodásban európai összehasonlításban csaknem három évtizeddel a piacgazdasági átmenet után, az Európai Központi Bank 2017-es *Household Finances and Consumption Survey* felmérésének adatai alapján.

Magyarországot alacsony társadalmi mobilitás és az előrejutási lehetőségek fokozódó bezáródása jellemzi, és kérdés, hogy a vagyontranszferek jelentősen hozzájárulnak-e a vagyon felhalmozásához ebben a kontextusban. Ugyanakkor Magyarországon a nyugat-európai országokhoz képest viszonylag kisebb a vagyoni egyenlőtlenség. A középosztály esetében a legfontosabb vagyonelem a lakás, a háztartások túlnyomó többsége a háztartás fő lakóhelyének tulajdonosa. A vagyoneeloszlás csúcsán lévő háztartások általában diverzifikáltabb portfólióval rendelkeznek, de a korábbi kutatások szerint a gazdasági-társadalmi átmenetet követő első években az öröklés nem volt a vagyonfelhalmozás fő forrása az eloszlás csúcsán.

Eredményeink szerint az örökség és a kapott ajándék hét százalékponttal növeli a felső vagyoni kvintilisbe kerülés esélyét Magyarországon (*ceteris paribus*), ami a leggyengébb hatás az elemzésbe bevont EU-országok közül. A vagyontranszferek legerősebb hatását Ausztriában és Írországban észleltük. Az EU-országok többségéhez hasonlóan Magyarországon is a kapott vagyontranszfer hatása a háztartás jövedelmével együtt nő. Ugyancsak az országok többségére jellemző mintához hasonlóan, a kapott vagyontranszferek hatása Magyarországon is kisebb az idősek (60 év feletiek) körében, mint a fiatalabb korcsoportok esetében.

Összességében az eredmények arra utalnak, hogy a vagyónátruházások hozzájárulnak a magyarországi vagyonteremtéshez, de a hatás más európai országokban tapasztaltnál gyengébb. Úgy tűnik, hogy még három évtizeddel a piacgazdaságra való áttérés után sem a generációk közötti vagyonátadás a háztartások vagyonfelhalmozását elősegítő fő csatorna. Ennek oka az lehet, hogy mivel a vagyonfelhalmozás a posztoszocialista országokban csak körülbelül egy generációval ezelőtt kezdődött, a vagyontanszferek hatása még kevésbé látható.

Irodalom

- Boldizsár A. – Kékesi Zs. – Kóczián B. – Sisak B. (2016): A magyar háztartások vagyoni helyzete a HFCS felmérés alapján. *Hitelintézeti Szemle*, 15. évf. 4. sz., 115–150. p.
- Browning, M. – A. Lusardi (1996): Household saving: Micro theories and macro facts. *Journal of Economic Literature*, Vol. 34, No. 4., 1797–1855. p.
- Brzeziński, M. – K. Sałach – M. Wroński (2020): Wealth inequality in Central and Eastern Europe: Evidence from household survey and rich lists' data. *Economics of Transition and Institutional Change*, Vol. 28, No. 4., 637–660. p.
- Chauvel, L. – E. Bar Haim – A. Hartung – E. Murphy (2021): Rewealthization in twenty-first century Western countries: The defining trend of the socioeconomic squeeze of the middle class. *The Journal of Chinese Sociology*, Vol. 8, No. 4., DOI: <https://doi.org/10.1186/s40711-020-00135-6>.
- Cowell, F. A., – P. Van Kerm (2015): Wealth inequality: A survey. *Journal of Economic Surveys*, Vol. 29, No. 4., 671–710. p., DOI: <https://doi.org/10.1111/joes.12114>.
- ECB (2020): The Household Finance and Consumption Survey: Methodological report for the 2017 wave. ECB Statistics Paper Series, No. 35. (March 2020). Frankfurt am Main: European Central Bank.
- Engelhardt, G. V. – Ch. J. Mayer (1998): Intergenerational transfers, borrowing constraints and savings behavior: Evidence from the housing market. *Journal of Urban Economics*, Vol. 44., 135–157. p.
- Farkas J. – Giczi J. – Szabó M. – Székely G.-né (2005): *Lakásviszonyok az ezredfordulón*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Fessler, P. –M. Schürz (2018): Private wealth across European countries: the role of income, inheritance and the welfare state. *Journal of Human Development and Capabilities*, Vol. 19, No. 4., 1–49. p.
- Hellevik, O. (2007): Linear versus logistic regression when the dependent variable is a dichotomy. *Quality & Quantity*, Vol. 43, No. 1., 59–74. p., DOI: <http://doi.org/10.1007/s11135-007-9077-3>.
- Henretta, J. C. – D. A. Wolf – M. F. Van Voorhis – B. J. Soldo (2012): Family structure and the reproduction of inequality: Parents' contribution to children's college costs. *Social Science Research*, Vol. 41, No. 4., 876–887. p., DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2012.02.008>.
- Killewald, A. – F. T. Pfeffer – J. N. Schachner (2017): Wealth inequality and accumulation. *Annual Review of Sociology*, Vol. 43, No. 1., 379–404. p., DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-060116-053331>.
- Kolosi T. – Sági M. (1996): Rendszerváltás és társadalomszerkezet. In: Dorka R. – Kolosi T. – Vukovich Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 1996*. Budapest: TÁRKI – Századvég.
- Kolosi T. – Széleányi I. (2010): *Hogyan legyünk milliárdosok? – Avagy a neoliberalis etika és a posztkommunista kapitalizmus szelleme*. Budapest: Corvina Kiadó.
- Kolosi T. – Fábíán Z. (2016): *Vagyoneeloszlás Magyarországon*. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 2016*. Budapest: TÁRKI.
- Korom, P. (2018): Inherited advantage: Comparing households that receive gifts and bequests with non-receiving households across the distribution of household wealth in 11 European countries. *European Sociological Review*, Vol. 34, No. 1., 79–91. p., DOI: <https://doi.org/10.1093/esr/jcx084>.

- Kovács, B. (2021): *Becoming (in)dependent. Trends and determinants of parental support in housing access in Hungary.* PhD dissertation. Budapest: Corvinus University of Budapest.
- Laki M. – Szalai J. (2004): *Vállalkozók vagy polgárok?* Budapest: Osiris.
- Medgyesi M. (2007): *Nemzedékek közötti transzferek és a társadalmi státusz átörökítése.* PhD dolgozat. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.
- Mihályi, P. – I. Szelényi (2019): *Rent-seekers, profits, wages and inequality: The top 20%.* Cham, SW: Palgrave Pivot, DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-03846-5>.
- MNB (2019): *Miből élünk? A 2017-es háztartási vagyónfelmérés első eredményei.* Budapest: Magyar Nemzeti Bank, <https://statistika.mnb.hu/sw/static/file/vagyonfelmeres-2017-web.pdf>
- Modigliani, F. (1985): *Életciklus, takarékoság és nemzeti vagyon.* (Előadás a Nobel-díj átvétele alkalmából). In: Modigliani, F. (1988): *Pénz, megtakarítás, stabilizáció.* Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Morelli, S. – B. Nolan – J. C. Palomino – P. Van Kerm (2021): *Inheritance, gifts and the accumulation of wealth for low-income households.* *Journal of European Social Policy*, Vol. 31, No. 5., 533–548. p., DOI: <https://doi.org/10.1177/09589287211040419>.
- Mulder, C.H. – J. Smits (1999): *First-time home-ownership of couples. The effect of inter-generational transmission.* *European Sociological Review*, Vol. 15., 323–337. p.
- OECD (2018): *The broken social elevator.* Paris: OECD.
- OECD (2019): *Where all students can succeed. PISA 2018 results (Volume II).* Paris: OECD.
- Piketty, T. (2014): *Capital in the twenty-first century.* Cambridge, US: Harvard University Press.
- Semyonov, M. – N. Lewin-Epstein (2013): *Ways to richness: Determination of household wealth in 16 countries.* *European Sociological Review*, Vol. 29, No. 6., 1134–1148. p., DOI: <https://doi.org/10.1093/esr/jct001>.
- Székely G.-né (2018): *A lakásvásárlás finanszírozása.* In: *Miben élünk? A 2015. évi lakásfelmérés részletes eredményei. Tanulmányok.* Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 67–80. p.
- Tóth I. Gy. – Medgyesi M. (2012): *Jövedelemeloszlás és megélhetési nehézségek a konszolidációs csomagok és a válságok közepette Magyarországon.* In: Fazekas K. – Molnár Gy. (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör 2010.* Budapest: MTA Közgazdasági Tudományi Intézet – Országos Foglalkoztatási Intézet, 180–197. p.
- Tóth, I. Gy. – I. Szelényi (2019): *The upper middle class: A new aristocracy? Posing the question for post-communist Hungary.* In: Tóth, I. Gy. (ed): *Hungarian Social Report 2019.* Budapest: TÁRKI Social Research Institute, 101–119. p.

